

DAMBURGHY

DAMBURGHY KÖVET ÚR.

P 497.

(Batthyány Kázmér egy ismeretlen levelével.)

A függetlenségi harc idejében nagy gondot okozott a magyar kormánynak a külképviselet ügye. Magyarország már századok óta nem szerepelvén a világban mint önálló állam, külön külképviselettel nem bírt. A mi kevés magyar volt az osztrák diplomáciai szolgálatban, többnyire a conservatív főnemsek közül került volt ki és nem csatlakozott a függetlenségi mozgalomhoz.

Azért a fontosabb helyekre mégis sikerült oly férfiakat küldeni, a kiknél jobban senki sem járhatott volna el meg nem ingó hazafiságot, nagy tudást és sok tapasztalatot föltételező, kényes és fontos megbízatásában. Szalay László, Andrássy Gyula, Teleki László és Pulszky Ferencz írszei lehettek volna bármely nemzet diplomáciájának.

Az Egyesült Államokba is küldött a magyar kormány követet, a miről azonban a magyar szabadságharc történetével foglalkozó írók, úgy látják, nem bírnak tudomással. Egyedül Pulszky Ferencz emlékirataiban találunk e követről néhány megjegyzést, de ezek is csak európai szereplésére vonatkoznak. A mit tehát amerikai dolgairól most elmondandó vagyok, egykorú amerikai forrásokból kutattam ki.¹

¹ Appendix to Congressional Globe, 1849—50. Vol. II., pp. 43., 54., 84., 87., 89. és 148. New-York Tribune, 1849 és 1850.

„Századok”
1910. № 6.

Pulszkytól tudjuk, hogy a független Magyarország amerikai követe magyar zsidó volt, a ki a harminczas évek végén Amerikába kivándorolt, most (1849) Magyarországra jött s Kossuthot és Batthyány Kázmértól kieszközölte megbízó-levelét.

Neve hol *Damburghy*-nak, hol *Damburghy*-nak van írva, vagy egy név; nem magyar, nem német, nem is angol, hanem egyenes összezavarása a háromnak.

A külföldön letelepedők idegen hangzású nevei sokszor esedékes változásokon mennek át, a mire elég példa van Magyarországon is, de Amerikában talán még több. Így Pennsylvaniam állam volt kormányzójának neve, *Pennypacker*, egészen angolnak látszik, pedig német származású és őseit *Pfannebaecker*-nek hívják. A magyar kiköltözés aránylag újabb keletű, de máris olyan nevekre bukkanunk kiköltöztetteink között, a melyek a legryakorlatosabb szófjeit is zavarba hozták. Az ilyenekben, mint *Földvár* és *Sabó* még könnyű ráismerni a *Földvár*-ra és *Szabó*-ra, sőt a ki egy washingtoni fövekképzés czégérét, *John K. Kemethy*, látja, rájöhet még, hogy tulajdonosa eredetileg *Kecskeméthy János* volt, de ki hinné, hogy *Mr. Locust* odahaza *Lókóssi* volt? Egy *Vagy* nevét *Gross*-ra változtatták, szentül meg lévén győződve, hogy ezzel nevét megangolositotta; persze mindenki németnek tartja, mint azokat, a kik magyar neveik elé *Von*-t ragasztottak. *Mészáros*-ból *Messik*, *Kertész*-ből *Curtis*, *Kovács*-ból *Gaskill* (?) lett. Igen furcsa esete volt pedig egy *Fazekas* nevű derék földműves embernek, a ki most *Flannigan* néven ismeretes. Ő ugyanis írt munkások között dolgozott, a kik, nem tudván nevét kiejteni, eleinte *Fack* nevezték, majd egy *F*-fel kezdődő nemzeti nevüket adták neki, a mely rajta is ragadt.

A *Damburghy* név fejlődésének fokozatait nem ismerem; talán *Dammberger* vagy *Hamburger* (D'Hamburger) lehetett kiköltözése előtt, a történelemben azonban mint *Damburghy* szerepel. Annyi bizonyos, hogy 1849-ben ismét Magyarországon volt és ajánlkozott Kossuthnak vagy Batthyány Kázmér külügyminiszternek a washingtoni követségre. Mint alább látni fogjuk, műveltsége, modora és jelleme nem volt olyan, hogy ily fontos küldetésre képesítse. Hogy mi módon beszélt rá a magyar kormányt, hogy őt küldje ki Amerikába, nem tudjuk; de valószínűnek látszik, hogy Kossuthot és Batthyányt, a kik érezték annak fontosságát, hogy a magyar ügynek Washingtonban is legyen szószólója, az bírta rá elhatározásukra, hogy *Damburghy* több éven át lakott volt Amerikában, tudott valahogy angolul és ismerősnek látszott az ottani viszonyokkal, a mik mind olyan tulajdonságok, a melyek alkalmas emberek nagy előnyére váltak volna.

Damburghy junius 15-én kapta meg kinevezését és úgy látszik, hogy mindenekelőtt a többi magyar diplomatával akart érintkezésbe



kerülni és melleleg — tőlük pénzt kérni. Kerülőutakon mehetett, mert csak augusztus 13-án vagy néhány nappal előbb érkezett Párizsba és tiszteletét tette Teleki László grófnál. Hogy milyen benyomást tett Telekire, kitűnik ennek Pulszkyhoz írt leveleiből.

Páris, aug. 13. 1849.

»Egygyel ismét megszorodott diplomataink száma.

Damburghi magyarhoni követ Amerikában, mit tartasz erről? én igen ügyetlen embernek tartom, s olyanok, ismét megérkeztek az egyesült státusokba inkább árthat, mint használhat ügyünknek. Pénzt kér, én inkább a végett adnék neki — ha volna — hogy missiójáról mondjon le. Damburghit minden módon itt akartam tartani, s inkább arra bírni, hogy leveleit postára tegye, de ő erőnek erejével látni akart.»

Páris, aug. 14. 1849.

»Sumner levelét ide csatolom. Ő is nagy szerencsétlenségnek tartaná, ha Damburghi Amerikába menne. Istenért, kövess el mindent, hogy őt céljától eltartóztasd. Menjen ő vissza hazánkba és katonáskodjék, mert hiszem, hogy jó katona; de diplomatának nem való. Egyet tudok, pénzt nem fogsz neki adni, mert nincsen, valamint nekem sincs, de nem fog-e aztán más valakihez folyamodni. Szörnyű, hogy kormányunk ilyen embereket küld! Sumner szerint most épen nem kell Amerikába követet küldeni, s úgy kell hagyni a dolgot, a mint indult — mert igen jól indult.»

Páris, aug. 16. 1849.

»Vass Samuelt kaptam levelet Amerikából, ez is követ szeretne lenni!!! Damburghinak írtam, hogy nem adhatok pénzt neki, most ismét kérj tőlem. Tanácsoltam neki, menne haza Magyarhonba, s intézzen el ott mindent személyesen kormányunkkal. Mondtam neki, szólna vele is. Kérlek, ügyelkedj őt hazamenetelre bírni. Igen szegény, gyámoltalan egyéniség. Amerikába Sumnert kell küldeni, nála jobb követet nem kaphatunk, tudom pedig, hogy elfogadja a követeséget, mert szóltam is már vele. Kérlek, ezt titokban tartsd mindenki előtt! De igen örülnék, ha te is írnál mellette a kormánynak. Még pedig írd meg, hogy *Envoy extraordinaire et ministre plenipotentiaire* címmel kell őt kinevezni. Hihető, hogy Sumner ott teljes ünnepélyességgel (officiellement) fogadtatnék el.

Au nom de ciel veuillez bien remonter la tête à ce pauvre Damburghi. Il demeure Tavistock Hotel, Covent Garden.»¹

Tehát Damburghy mégis elment Londonba és fölkereste Pulszkyt, a ki teljesen osztozott Teleki véleményében és emlékirataiban azt is

¹ Magyarúl: Az Ég nevére, hozd helyre kérlek ezen szegény Damburghi fejét. Lakása Tavistock Hotel, Covent Garden.

megjegyzi, hogy barátink, főleg Cobden, megbotránkoztak egy kinevezésén. Pulszky gyakorlatibb ember volt mint Teleki és Damburghy, sikerült rábírnia, hogy megbízó-levelet neki az angol fontért adja el. Pulszky evvel az ügyet kitűnően és végleg elintéztettnek vélte és úgy látszik, sohasem tudta meg a későbbi később viselt dolgait.

Az Atlanti Óceánban akkor még nem volt vizualatti táviratsodrony lerakva, s így a hírszolgálat az ó- és újvilág között igen lassú volt. A legrövidebb hajójárat Liverpool és Halifax között volt, s ez utóbbi helyről a legfontosabb híreket a villamos távirón sürgönyözték meg a nagyobb lapoknak, míg a leveleket és újságokat a vasutakon továbbították. A legkedvezőbb esetben is két hét telte bele, a míg a londoni hírek New-Yorkba jutottak és így a világosi fegyverletétel híre csak szeptember 6-án lett ismeretes Amerikában.

Damburghy Angliából Amerikába ment, hogy mikor ért oda, pontosan nem tudom, de a rendelkezésünkre álló adatok összevetéséből azt lehet következtetni, hogy akkor érkezett oda, a mikor Magyarország bukása ott már ismeretes volt. Beesületes ember, ha beesületes ember egy fontos hivatalra való kineveztetését egyáltalában eladná, érezte volna, hogy a magyar kormány megszűntével mindennemű megbízása is megszűnt. De Damburghy szélhámos volt, a ki föllette magában, hogy a hazája iránt mutatható nagy rokonszenvvel vissza fog élni és diplomatasdit fog játszani.

Elment tehát Washingtonba és tárczájából, a melyben talán még volt valami a Pulszkyról kapott fontokból, kihúzva egy Batthyány Kázmér gróf külügyminiszter által aláírt bemutató-levelet (a megbízó-levél persze Pulszkyról volt), jelentkezett vele a külügyminisztériumban. De ott nem fogadták. Valószínűleg már modora és megjelenése is gyanút keltett; azonban az amerikai kormány titkos ügynökétől addig beérkezett jelentések alapján, de különösen a magyar kormány feloszlása folytán lehetetlenség volt az amerikai kormánynak őt elismerni.

Azt lehetne hinni, hogy e kudarc után Damburghy jobbnak látta hallgatni. Ő azonban megmutatta a bemutató-levelet a washingtoni újságíróknak és nagy felháborodással panaszkodott a kormánynak a szabadság ügye iránt való részvétlenségéről. Így került az ügy néhány lapba, bár pl. a magyarbarát *New-York Tribune*, a nemeslelkű Greeley Horatius lapja, elnézőleg hallgatott a dologról.

Időközben összeült a congressus, és mindkét házban erősen támadták a kormányt Magyarország függetlenségének el nem ismerése miatt. Sok szép szónoklat hangzott el Hunniades és Kossuth népének erényeiről és többek között Cass Lajos tábornok, Michigan állam szenátora, javaslatot terjesztett a senátus elé az Ausztriával való diplomaiati összeköttetés felfüggesztése iránt, a melyet Foote,



Missouri senátora, ügyesen pártolt. A képviselőházban pedig Buel W. Sándor, Michigan államból, a kormányt nemcsak azért támadta meg, mert Magyarország függetlenségét idejekorán nem ismerte el, hanem azért is, mert nem fogadta a magyar kormány követét. Így tehát a kalandor Damburghnak még a congressusban is akadt pártfogója, sőt Buel a bemutató-levelet, a hírlapokban megjelent szöveg szerint, fel is olvasta.

E bemutató-levél, néhány magyaros szóhasználat kivételével, elég szép angolsággal van megírva. Nem tudom, ki fogalmazta; valószínűleg Batthyány. Kizártnak tartom, hogy Kossuth munkája volna, mert Kossuth akkor még nem ismerte az angol nyelvet való hatalmát, sőt csaknem egy évvel később a Brüsszeli az Egyesült-Államok népéhez intézett szövegét is még magyarul szerkesztette meg. (E szöveget Ujházy Lászlóhoz küldte, a ki részére Tochman őrnagy, Washingtonban, fordította le angolra.)

Az érdekes történelmi okmány, amely Magyarországon még ismeretlen, így szól:

To the Secretary of State for Foreign Affairs of the Republic of the United States of America.

Sir: The United States were the first in the battle of the people against their oppressors; they pointed out the way to other people how to emancipate themselves, and showed them what a people could do, even in their infancy, to shake off the unjust yoke of the oppressor.

The United States having become free, will, in a few years, be reckoned among the most powerful States of the world, and even now they exercise a very great influence upon the destinies of the States of ancient Europe.

The natural right of men, and of people, to be, and to be free, and to be independent, and to maintain the dignity of men, being the fundamental principle of the existence of this republic, I doubt not that, as every citizen cannot but appreciate the great importance of the question which has been at issue between Hungary and the dynasty of Habsburg-Lorraine, so also the government can have no other policy abroad than to take for granted the principle laid down.

The Hungarian nation only desires to maintain its natural rights. She was driven into a resistance of the aggression of the House of Habsburg-Lorraine which, at last casting off the mask of pretended good will, by which till then, it had deceived the world, openly avowed its intention of blotting out the political existence of the Hungarian nation. The House of Habsburg then determined to execute in open day what it had been plotting for ages in obscurity, namely to burn up our country with flames.

The act declaring the independence of Hungary, which I have herewith the honour of sending you, contains a faithful enumeration of all the treachery and crime by which the House of Austria has endeavored to exalt its throne, by the destruction of the political existence of Hungary. Be pleased to peruse it, and you will perceive that the Hungarian nation, like the American people in the past age, has been driven to make use of the right of selfdefence, to save itself from the political death with which it was menaced.

The Hungarian nation in this act declares that, in defending her own national rights, she does not seek to interfere with the rights of other

nations, but desires to live in amity with all the States of the world -- even with the people now under the same monarch as herself before this time.

I hasten to offer the friendship of the Hungarian nation to the glorious American people, who cannot but entertain sympathy for a people fighting as they formerly did, for their independence and for the most sacred right of humanity. Besides this sympathy, the United States also have the greatest interest in the existence of a free and independent Hungary: for America might find in Hungary, from which she has hitherto been excluded, a new market for her productions, and above all, for colonial produce. At the same time, she would find Hungary to be a good depôt for the extension of her products over the oriental parts of Europe.

Mr. Damburghy has received special instructions as to the more intimate relations which the Hungarian government desires to establish with the United States, which he will communicate to you. I hope the few words which I have here addressed to you may serve as the basis of more extended communications, and I have only to add hereto the assurance of my highest esteem.

Minister of Foreign Affairs of the State of Hungary
(Signed) Count Casimir Kalchány

Pesth, June 15, 1849.

Magyar fordításban:

Az Észak-Amerikai Egyesült Államok Köztársasága Külügyi Államtitkárának.

Uram: A népeknek elnyomóik ellen való harcában az Egyesült Államok voltak az első; ők mutatták meg más népeknek a felszabaduláshoz vívó utat, ők mutatták meg nekik, hogy mire képes egy nép, még gyermekkorában is, hogy az elnyomó igazságtalan jármát lerázza.

Az Egyesült Államok, szabadokká lévén, néhány év múlva a világ leghatalmasabb államai közé fogtak tartozni, sőt már most is igen nagy befolyást gyakorolnak a vén Európa államainak sorsára.

Mint hogy ezen köztársaság létezésének alapelve az emberek és népek ama joga, hogy létezzenek, szabadok legyenek, függetlenek legyenek és fontartsák az emberi szabadságot: nem kétlem, hogy valamint minden egyes polgár csak nem irányítja a Magyarország és a Habsburg-Lotharingiai dynastia közötti döntőse került kérdés nagy fontosságát, úgy a kormányának sem lehet más külügyi politikája, mint hogy elismerje a kitűzött alapelveket.

A magyar nemzet csak természetes jogait kívánja épségben tartani. Kényszerülve volt a Habsburg-Lotharingiai Ház támadásainak ellenállni, a mely végre felszámolt a színelét jóakarát alárazát, a melyvel addig félrevezette volt a világot és nyíltan bevallotta azon szándékát, hogy a magyar nemzet politikai létét eltörölje. A Habsburg Ház ekkor arra határozta magát, hogy nyíltan végrehajtja azt, a mit századok óta titokban tervezett, és hogy hazánkat lángba borítja és fölégeti.

Magyarország függetlenségi nyilatkozata, a melyet van szerencsem ezennel megküldeni, hűségesen felszámolja mindazt az árlást és bűnt, a melyekkel az Austriai Ház trónját föl akarta emelni, Magyarország politikai létének elpusztítása által. Méltóztassék e nyilatkozatot átolvasni és látni fogja, hogy, mint egykor az amerikai nép, úgy a magyar nemzet is kényszerülve volt az önvédelem jogát igénybe venni, hogy megmeneküljön a politikai haláltól, a mely fenyegette.

A magyar nemzet a nyilatkozatban kinyilvánítja, hogy a midőn saját nemzeti jogainak védelmére kel, nem kívánja más nemzetek jogait



érinteni, hanem barátságban óhajt élni a világ minden államával, még azon néppel is, a melylyel azelőtt ugyanazon uralkodó alatt állott.

Sietek tehát, hogy a magyar nemzet barátságát elismerjem a dicső amerikai népek, a mely csak rokonszenvet érezhet a olyan nép iránt, a mely, mint egykor ő maga is, függetlenségért és az emberiség legszentebb jogaiért küzd. De ezen rokonszenvem kívül is az Egyesült Államoknak nagy része egy szabad és független Magyarország létrehozásáért, mint Magyarországon, a honnan eddig ki voltak zárva, természetesen különösen gyarmataink jó piacra találnának. Magyarország egyáltalán az alapul szolgáló az amerikai termékeknek Európa keleti részében való elterjesztésére is.

Damburghy ur részletes utasításokat kapott azon közelebbi viszonyokra vonatkozólag, a melyeket a magyar kormány az Egyesült Államokkal létrehozni óhajtana és a mely utasításokat önnel közölni fogja. Remélem, hogy a jelen néhány sor kiterjedtebb összeköttetés alapiául fog szolgálni, a mely reményemhez még csak kiváló nagyrabecsülésem kifejezését óhajtom csatolni.

Pest, 1849. június 15-én.

Elő pillanatira felmerül az a kérdés, hogy nem hamisítvány-e ez a levél? Azonban a körülmények összevetése után nem igen lehet kétség az iránt, hogy a levél valódi. A ravasz Damburghyról bajor föltételezni, hogy összehalkozásba akart volna kerülni a büntető-törvénnyel és néhány évet hamisítás miatt a börtönben tölteni. Igaz, hogy Pulszky meggondolatlan volt, a mikor csak a megbízó-levelet vette el Damburghytól, de emlékirataiban csak erről van szó, s így joggal tehetjük fel, hogy a többi irat Damburghynál maradt. Végül, ha Damburghy hamisította volna a levelet, ő, mint a ki évekig lakott az Amerikában és ott diplomatiai babérokra vágott, bizonyára az Egyesült Államoknak és külügyministerüknek hivatalos címén használta volna, a melyben pedig a *Foreign Affairs, Republic* és *North* szavak nem fordulnak elő. Különösen ez a *North* szó látszik a levél európai eredetét igazolni, a hol azt még ma is szélteben használják, holott a hivatalos név *United States of America*. E kérdést tehát bizvást elejthetjük.

Damburghy kénytelen volt belátni, hogy a diplomatáski nem volt be; ezért kellett más úton gondoskodnia arról, hogy neve a nyilvánosság előtt maradjon. Felcsapott tehát *distinguished foreigner*-nek és *Hungarian refugee*-nek; az előbbi mindig, az utóbbi akkoriban nagy érdeklődés és rokonszenv tárgya volt Amerikában. Új szerepek megfelelőleg az eddigi *Mr. Damburghy*-ből most *Major H. Damburghy* lett. Nincs teljesen kizárva ugyan, hogy ez a cím csak úgy ragadt rá, mint pl. Pulszkyra és másokra a *Count* cím, azonban ismervé egyet-mást viselt dombraiból, sokkal valószínűbb, hogy ő maga vette azt fel. Hogy is ne, a mikor olyan magyarok között mozgott, a kik mindegyikének volt valami címe: *Governor, Count, Colonel, Captain*, stb. Még elég szerény volt, hogy csak őrnagynak nevezettette magát, holott ugyanazon erőfeszítéssel ezredes is lehetett volna.

Valószínű azonban, hogy Damburghy a magyar menekülteknek, a kik többnyire vagy semmit sem, vagy csak igen keveset tudtak angolul, s az ország hagyományait, törvényeit és szokásait nem ismerték, nem egyszer hasznára volt. 1850 január elején a magyar menekültek New-Yorkban bizottságot alakítottak, a mely Washingtonba igyekezett, hogy Taylor elnöknel tisztelegjen és őt arra kérje, hogy Kossuthnak és társainak kiszabadítására járjon közbe. A bizottság elnöke Ujházy László komáromi kormánybiztos volt, tagjai John Prágay, Major H. Damburghy, Count Wass, Captain Oswell, Theodore Ujházy és Captain Waisy (Vészy?) voltak.

A bizottság útközben kiszállt Philadelphuában és Baltimore-ban és mindkét helyen valóságos ovátiókban részesült. Igy Philadelphuában tiszteletre kivonult a nemzetőrség, a mely fölött a magyarok, köztük Damburghy őrnagy úre is, szemlét tartottak. Ujházy pedig a tisztetekhez beszédet intézett. Ugyanaznap a philadelphiai népgyűlést is tartottak, a melyen elhatározták, hogy a magyar menekültek javára pénzt gyűjtenek és azt *Gov. Ujházy* és *Mrs. Apollonia Jagello* (a ki szintén mint előkelő magyar menekült volt ismeretes) kezére bízák. (Még jó, hogy az őrnagy úrera nem bízták.)

A bizottságot, a melynek szónoka Ujházy volt, az elnök igen barátságosan fogadta és értesítette, hogy az amerikai kormány máris érintkezésbe lépett a magyar portával a magyar hazafiak kiadása tárgyában, a mi az amerikai magyarok között érthető örömet keltett.

A bizottság tagjait a vasúttársaságok díjtalanul szállították oda és vissza és a szállodák ingyen látták el hajlékkal és élelemmel. A miért is a bizottság lapjaí köszönetet mondott, a melyet *Ladislau Ujházy, Col. John Prágay* és *Major H. Damburghy* írtak alá.

A mikor Kossuth és Pulszky 1851. végén Amerikába jött, Damburghy már letűnt volt a nyilvánosság színpadáról és ezt az időpontot, könnyen érthető okokból, bizonyára legkevésbé tartotta alkalmasnak arra, hogy újból a lámpafény elé lépjen. Ujházy irataiból, a melyek még kiadásra várnak, valószínűleg még többet tudhatnánk meg felől, de a mit most tudunk, az is elegendő arra, hogy szerepléséről hírtet alkothassunk.

PIVÁNY JESŐ.

